

מעמקים

מעובד מתוך שיעורי הרב יצחק שפירא

ראש ישיבת 'עוד יוסף חי'

בס"ד | תשפ"ד | פרשת שופטים | גיליון 13

למה קשה לנו
להאמין בתשובה?

אמונה בתשובה
(עמוד 16)

מהי המעלה של
'למדנות' בעניינה של
התשובה?

אגרת התשובה (עמוד
6)

האם כל אחד יכול
להיות מלך?

רוצה להיות מלך?
(עמוד 2)

רוצה להיות מלך?

האם מצוות מינוי מלך נוהגת גם בימינו? מהם תפקידיו של המלך? ומה הקשר לכל אחד מאיתנו? כל זאת ועוד במאמר שלפניכם...

בפרשתנו פרשת שופטים, התורה מצווה אותנו במצוות מינוי מלך. בדורנו, בעת שיבת עם ישראל לארצו, קיום מצווה זו קרוב אלינו ביותר, כך שראוי לעסוק בדיני מצווה זו. בפרשתנו נאמר:

שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלקיך בו מקרב אחיך תשים עליך מלך לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא.

מלך על פי נביא

על פסוק זה מקשים המפרשים – לכאורה אם ה' בוחר במלך, מדוע צריך לצוות 'מקרב אחיך... לא תוכל לתת עליך איש נכרי'? אם ה' ממנה את המלך שימנה מלך שאינו נכרי, מדוע צריך לצוות אותנו שלא למנות מלך כזה?

וכך כתב הרמב"ן על פסוק זה:

...אשר יבחר ה' אלהיך - על פי נביא. אם כן, מה טעם להזהיר "לא תוכל לתת עליך איש נכרי", והשם לא יבחר בנכרי?! אבל לדעת רבותינו יש בכתוב הזה תנאי נסתר, יאמר שום תשים עליך המלך שיבחר השם בו אם תוכל לעשות כן שיענך השם בנביאים, אבל איש נכרי לא תוכל לתת עליך לעולם.

הרמב"ן מתרץ על פי דברי רבותינו שהפסוק מדבר על שתי מציאויות; מציאות אחת רצויה, כאשר ה' עונה לנו על ידי עבדיו הנביאים, עליה אומר הפסוק 'אשר יבחר ה' אלוך'. מציאות אחת רצויה פחות, כאשר אין נבואה בעם ישראל, ה' מצווה שלא לשים עלינו איש נכרי.

ניתן לומר בדברי הרמב"ן, שאם יש נבואה נמנה מלך על פי הנבואה, אך כאשר אין נבואה ננסה
אנו לכוון דעתנו לדעתו של הקב"ה ולבחור את האדם אשר יישא חן בעיניו. ככל אופן, אנו רואים
מדברי הרמב"ן שאנו יכולים לקיים את מצוות מינוי מלך גם שלא על פי נביא, הלכה זו הוא למד
מהמשך הפסוק בו נאמר 'לא תוכל לתת עליך איש נכרי'.

לפי דברי הרמב"ן כאשר ה' מצווה אותנו על מצוות מינוי מלך, הוא בעצם רוצה שנהיה עבדים
שלו ולא של מישהו אחר. בצורה הפשוטה אנו נהיים עבדים שלו כאשר הוא מגלה על ידי נביא
במי הוא בוחר למלך, ודרכו אנו משתעבדים לה'. כאשר ה' אינו מתגלה על ידי הנביא, אנו צריכים
בעצמנו לחשוב במי יבחר ה' לייצג את מלכותו בעולם.

בין ממשלה למלוכה

על פי דברי הרמב"ם בהלכות מלכים, נראה שהוא חולק על דברי הרמב"ן. וכך כותב הרמב"ם
(מלכים א' ג):

אין מעמידין מלך בתחילה אלא על פי בית דין של שבעים זקנים
ועל פי נביא. כיהושע שמינהו משה רבינו ובית דינו. וכשאול
ודוד שמינם שמואל הרמתי ובית דינו.

מדברי הרמב"ם נשמע שאי אפשר למנות מלך על ישראל שלא על פי נביא. אך גם על קביעה זו
ישנה סתירה בדברי הרמב"ם עצמו שכותב (גולה ה יא-יח) שמותר למלך לגבות מכס מבני
ממלכתו בניגוד לרצונם, כיוון שדין המלך דין. בהלכות אלו מגדיר הרמב"ם מיהו מלך:

במה דברים אמורים במלך שמטבעו יוצא באותן הארצות שהרי
הסכימו עליו בני אותה הארץ וסמכה דעתן שהוא אדוניהם והם
לו עבדים. אבל אם אין מטבעו יוצא הרי הוא כגזלן בעל זרוע...

אנו רואים בדברי הרמב"ם שמינוי המלך תלוי בהסכמת בני המדינה למנותו למלך, אך אינו מזכיר
את הצורך בנביא למינוי המלך.

נראה שלדעת הרמב"ם יש למלך שני תפקידים, תפקיד אחד יש למלך בניהול הממלכה בצורה
תקינה. תפקיד זה יכול להתקיים גם ללא הבחירה של ה'. מלך שהעם בחר בו ומטבעו יוצאת דינו

דין ומי שמורד בו – מורד במלכות. על מלך זה, הנבחר על ידי העם, אמרה התורה 'לא תוכל לתת עליך איש נכרי'.

אך למלך ישנו תפקיד נוסף, להיות האיש אשר בחר ה'. ה' רוצה שהמלך של עם ישראל יהיה איש שנבחר על ידי ה'. קיום מצוות מינוי מלך תלוי בבחירה של ה' וכל עוד לא בא נביא שאומר לנו במי בחר ה', אנו לא מקיימים מצווה זו. רק מלך שנבחר על ידי ה' ומהוה נציג שלו, מצווה בכל המצוות שנאמרו במלך, עליו לשאת את ספר התורה בחיקו, והוא מצווה ב'לא ירבה לו סוסים' וב'לא ירבה לו נשים... וכסף וזהב לא ירבה לו מאוד'.

הרמב"ם הבין שאם אנו יכולים להסדר בעצמנו בעולם, זה מעולה, אך ישנה מצוות מינוי מלך שהיא זו שגורמת שהמלך מגלה את ה'. אנו מצפים שה' יבחר במלך שדרכו מלכות ה' תתגלה בעולם.

במי בחר ה'

בהלכה שהבאנו לעיל לגבי מינוי מלך על פי נביא נכתב 'אין מעמידין מלך בתחילה', כלומר כדי למנות מלך שאינו בן מלך, אנו זקוקים לנביא שיגיד לנו שבו בחר ה'. אך מלך שנמשח בשמן המשחה, מעביר את מלכותו לבניו בירושה ללא צורך בנביא. דין זה אנו למדים מהפסוק 'למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל' (הלכה ז' שם).

אך מצינו הבדל בין מלך העומד מבית דוד לבין מלך שאינו מבית דוד, וכך כתב הרמב"ם (הלכה ט'):

מלכי בית דוד הם העומדים לעולם שנאמר (שמואל ב ז-זט)
"כסאך יהיה נכון עד עולם". אבל אם יעמוד מלך משאר ישראל
תפסק המלכות מביתו. שהרי נאמר לירבעם (מלכים א יא-לט)
"אך לא כל הימים".

מלך משאר ישראל ברגע שפסקה המלכות מזרעו צריך מינוי חדש כדי למנות צאצא שלו שוב למלך. אך אצל דוד המלך כיוון שהקב"ה הבטיח לו ש'כסאך יהיה נכון עד עולם', כל אחד מזרעו ראוי להיות מלך. הקב"ה בחר בדוד ובזרעו אחריו להיות מלכים על ישראל. גם כעת כאשר יבוא איש מזרע דוד כדי להתמנות למלך, אנו יכולים למנותו למלך ללא צורך בנביא.

לפי דברי הרמב"ם הללו כיום כל אחד מישראל ראוי להיות מלך ישראל, כיוון שכולנו (מן הסתם) מזרע דוד המלך. כפי שמבואר בפוסקים ירושה זו עוברת גם דרך הנשים, כך שבעצם כל אחד מאיתנו צריך להרגיש שבו בחר ה', מכח דוד מלך ישראל.

להרחבה במאמר זה עיינו בספר תורת המלך חלק ב' פרב ב' אות ה'.

אגרת התשובה

סקירה כללית

לאגרת התשובה יש יב פרקים. ננסה לצייר קצת את המבנה שלה:

מהו עיקר גדר מצוות התשובה

בשלושת הפרקים הראשונים אדמו"ר הזקן מסביר בעיקר שהתעניות והסיגופים הם לא חלק עיקרי במצוות התשובה, והוא מסביר מה המקום שלהם. ההגדרה של התשובה עצמה זו עזיבת החטא (פרק א):

והנה מצוות התשובה מן התורה היא עזיבת החטא בלבד (כדאי תא בגמרא פרק ג' דסנהדרין ובחשן משפט סוף סימן ל"ד לענין עדות), דהיינו שיגמור בלבו בלב שלם לשוב עוד לכסלה למוד במלכותו יתברך ולא יעבר עוד מצות המלך חס ושלום, הן במצוות עשה הן במצוות לא תעשה. וזהו עקר פרוש לשון תשובה, לשוב אל ה' בכל לבו ובכל נפשו, לעבדו ולשמור כל מצוותיו, כמו שכתוב: "יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבתי וישב אל ה'" וכו'. ובפרשת נצבים כתיב: "ושבת עד ה' אלקיך ושמת בקלו" וכו' "בכל לבבך" וכו', "שובה ישראל עד ה' אלקיך" וכו', "השיבנו ה' אלקיך" וכו'. ולא כדעת ההמון, שהתשובה היא התענית.

והנה בפרק ד אדמו"ר הזקן רוצה להגדיר מחדש את מצוות התשובה:

אמנם התחלת מצוות התשובה ונקרה לשוב עד ה' באמת ובכל שלם, ההכרח לבאר היטב בהרחבת הבאור, בהקדים מה שכתוב בזה הקדוש בבאור מלת "תשובה" על דרך הסוד.

דברי אדמו"ר הזקן שישנו 'הכרח' לבאר את מצוות התשובה לכאורה לא מובנים, שהרי בפרק א כבר נכתב הסבר על מצוות התשובה (כפי שציטטנו), ולא נראה שחסר בו משהו. לאחר מכן אדמו"ר הזקן כותב את ההגדרה החדשה למצוות התשובה:

“תשוב ה"א”, ה"א תתאָה – תשובָה תתאָה, ה"א עילאָה – תשובָה עילאָה.

מהו הצורך להסביר את מצוות התשובה על פי הזהר? ולשם מה צריך להסביר גם את מדרגת התשובה העליונה יותר – תשובה עילאה?

נראה שעל כך עונה אדמו"ר הזקן ממש במשפט הבא:

וְגַם מַה שְׁכָתוּב בְּזֵהר הַקָּדוֹשׁ בְּקֶצֶת מְקוֹמוֹת שְׁאִין תְּשׁוּבָה מוּעֵלֶת לְפִנֵּי בְרִיתוֹ וּמוֹצִיא זָרַע לְבִטְלָה, וְהוּא דָּבָר תְּמוּמָה מְאֹד, שְׁאִין לֶךְ דָּבָר עוֹמֵד בְּפָנֵי הַתְּשׁוּבָה, וְאֶפְלוּ עֲבוּדָה זָרָה וְגַלְוֵי עֲרִיּוֹת וְכוּ'. וַיִּרְשׁ בְּרֵאשִׁית חֲכָמָה, שְׁכָנֹת הַזֵּהר שְׁאִין מוּעֵלֶת תְּשׁוּבָה תִּתְּאָה, כִּי אִם תְּשׁוּבָה עִילָאָה וְכוּ'.

בזהר מבואר שלא מועילה תשובה תתאה לאדם שפגם בבריתו, והוא נדרש להיות במדרגת תשובה עילאה. אם תשובה תתאה לא מועילה למי שפגם בברית, קל וחומר שהתשובה הפשוטה של עזיבת החטא (שהתבארה בפרק א) לא תועיל לו. מכך עולה שכדי להסביר את מצוות התשובה המועילה חובה עלינו להסביר את מצוות התשובה על פי פירוש הזהר, ולא רק את מדרגת תשובה תתאה אלא גם את מדרגת תשובה עילאה.

מי שייך לתשובה עילאה?

כיון שאנו רוצים לתת סקירה כללית על האגרת, נעזוב לרגע את המהלך שממשיך בפרק ד (נחזור אליו בהמשך), ונדלג לפרקים הבאים. בפרק ז אדמו"ר הזקן מסביר מהם הדרכים להגיע לתשובה תתאה. בפרק ח יש את המעבר בין תשובה תתאה לתשובה עילאה:

וְשׁוּב אִין יְיִיקָה לְהַחֲיוֹנִים וְהַסְטָרָא אַתְרָא מְהַשְׁפַּעֵת ה"א תִּתְּאָה כְּנ"ל (ובזָה תשוב ה"א תִּתְּאָה לְמִקוּמָה לְהַתְיַחַד בְּי"ד ה"א וְא"ו, וְדִי לְמִבְרִיו). וְכֵן מְמַשׁ לְמַטָּה בְּנֶפֶשׁ הָאֱלֵקִית שְׁבָאָדָם, שׁוּב אִין

עוֹנוּתֵיכֶם מְבַדִּילִים, וְכִמוּ שְׁאֵמְרוּ: "וְנִקָּה, מְנַקָּה הוּא לְשָׁבִים",
לְרֹחֵץ וּלְנִקּוֹת נִפְשָׁם מְלַבְּוֹשִׁים הַצּוֹאִים, הֵם הַחִיצוֹנִים, כְּמוֹ
שְׁכָתוֹב בְּגִמְרָא, "מְלַפְּפוֹתוֹ" וְכוּ'.

עד כאן תשובה תתאה. ומיד לאחר מכן:

וּמֵאַחַר שְׁרוּחַ עֲבָרָה וְתַטְהֵרֶם, אֲזִי תוּכַל נִפְשָׁם לְשׁוֹב עַד הַיּוֹ"ה
בְּרוּךְ הוּא מִמֶּשׁ, וְלַעֲלוֹת מַעְלָה מַעְלָה לְמִקְוֵה וּלְדַבָּקָה בּוֹ יִתְבָּרַךְ
בְּיַחְוֵד נִפְלָא, כְּמוֹ שֶׁהֵיְתִיה מִיְחֻדָּת בּוֹ יִתְבָּרַךְ בְּתַכְלִית הַיַּחְוֵד בְּטָרְם
שְׁנִפְחָה בְּרוּחַ פִּיּוֹ יִתְבָּרַךְ לִיְרֵד לְמַטֵּה וּלְהַתְלַבֵּשׁ בְּגוּף הָאָדָם (וְכִמוּ
עַל דְּרָךְ מְשַׁל בְּאָדָם הַנוֹפֵחַ בְּרוּחַ פִּיּוֹ, בְּטָרְם שְׁיֹצֵא הַרוּחַ מִפִּיּוֹ
הוּא מִיְחֻד בְּנִפְשָׁו). וְזוֹ הִיא תְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה. וְהֵנָּה בְּחִינַת יַחְוֵד זָה
וְתְשׁוּבָה זוֹ הִיא בְּחִינַת תְּשׁוּבָה עֵילָא שְׁלֵמָה תְּשׁוּבָה תְּתַאָּה.

בהמשך הפרק אדמו"ר הזקן מביא הסבר מפתיע של הזהר מהי תשובה עילאה:

וְכִמוּ שְׁכָתוֹב בְּזֵהר הַקְּדוּשׁ בְּרַעֲיָא מְהֵימְנָא פְּרָשְׁתָּ נְשֵׂא, דְּתְשׁוּבָה
עֵילָא הִיא דִּיְתַעֲסַק בְּאוֹרֵי יִתָּא בְּדַחֲלֵיו וְרַחֲמוֹ.

הזהר מסביר שהעסק בתורה באהבה ויראה הוא תשובה עילאה. אבל בפרק י' אנו מגלים שלא רק
העסק בתורה הוא תשובה עילאה, אלא גם עבודת התפילה:

אָבֵל אָדָם הַתַּחֲתוֹן צָרִיךְ לִילֵף מִמְדַּרְגָּה לְמִדַּרְגָּה מִמַּטֵּה לְמַעְלָה,
הִיא בְּחִינַת תְּשׁוּבָה עֵילָא וְאֵתְדַבְּקוֹת רֹחָא בְּרוּחָא בְּכֹנֶנֶת הַלֵּב
בְּתַפְלָה.

מכל זה יוצא שתשובה עילאה היא העבודה המבוארת בחלק א' של התניא – תורה ותפילה מתוך
אהבה ויראה; ותשובה תתאה עניינה לגרום לכך שלא יינקו החיצונים. לפי זה מתעוררת קושיא:
בפרק ד' אדמו"ר הזקן כתב שעל פגם הברית מועילה רק תשובה עילאה, ולכן מוכרחים לבאר
את מדרגתה. אבל כאשר אדמו"ר הזקן מבאר לנו את תוכנה של תשובה עילאה – תורה ותפילה
מתוך אהבה ויראה – אנו מגלים שזו עבודה שכל אדם מחויב בה, אף מי שלא פגם מעולם.

כדי להמחיש עד כמה זה מפתיע, נקרא קצת מפרק ט':

וּבְאֹר הָעֵינַי, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּזֵהר הַקְּדוֹשׁ וְתִקְוֵנִים בְּכִמָּה מְקוֹמוֹת,
דְּבִינָה אֵיךְ תְּשׁוּבָה עֵילָאָה, וְהָאִם רוֹבְצָת עַל הָאֲפֻרֹחִים וְכו'.
דְּהֵינֵי שְׁעַל יְדֵי שְׁמֵתְבוּנָו בְּגִדְלַת ה' בְּהַעֲמֶקֶת הַדַּעַת.

כאן אדמו"ר הזקן מבאר שתשובה עילאה היא התבוננות בגדולת ה' שמולידה אהבה ויראה. שוב
אנו רואים שתשובה עילאה היא העבודה המבוארת בחלק א של ספר התניא, עבודת
ההתבוננות השווה לכל נפש.

מה העיקר – תשובה תתאה או תשובה עילאה?

בהמשך פרק ט אדמו"ר הזקן כותב משהו שבכלל הופך לנו את כל הראש:

וּמֵאַחַד שְׁהַתְּפִלָּה הִיא בְּחִינַת תְּשׁוּבָה עֵילָאָה, צָרִיךְ לְהַקְדִּים
לְפָנֶיהָ בְּחִינַת תְּשׁוּבָה תְּתַאָּה.

כאן נראה שתשובה עילאה היא מדרגה שכל אחד חייב להגיע אליה, אלא שלשם כך חייבים
להקדים אליה את מדרגת תשובה תתאה. בניגוד להבנה הראשונית שהייתה לנו, שתשובה עילאה
היא רק למי שפגם במיוחד, פה אנו מגלים שתשובה עילאה מיועדת לכל אחד, ותשובה תתאה
היא רק אמצעי להגיע אליה.

בשלב הבא באיגרת אדמו"ר הזקן מתעסק עם השאלה כיצד תשובה תתאה אינה סותרת את
השמחה.

מי מקבל חיות מהשכינה?

כעת נחזור לחלק שדילגנו עליו שמתחיל בפרק ד. בתחילת הפרק אדמו"ר הזקן אומר שאדם
שעבר עבירה שחייבים עליה כרת היה אמור למות. אז איך יכול להיות שאנשים עוברים על
כריתות ולא מתים? ובלשונו:

וְהָרִי נִמְצָאוּ בְּכָל דֹּר כְּמָה וְכְמָה חֲיֵי כְרִיתוֹת וּמִיתוֹת וְהָאָרִיכוּ
יְמֵיהֶם וְשְׁנוֹתֵיהֶם בְּנְעִימִים.

בפרק ו הוא עונה על כך. אדמו"ר הזקן מסביר שבזמן בית המקדש היינו חיים מהשכינה, והיום
לעומת זאת לא חיים מהשכינה. כאשר אדם עובר עבירה הוא לא מקבל חיות מהשכינה אלא

ממקומות אחרים שנהנים מהעבירות שלו ומעוניינים להמשיך להביא לו חיות. לאחר מכן אדמו"ר הזקן אומר שאם אדם רוצה לזכות לחיות מהשכינה עליו לחזור בתשובה. גם פה יוצא משהו לא ברור: למעשה, מקבלים היום חיות מהשכינה או לא?

לאחר שהוספנו את החלק הזה למבנה של האגרת, אנו יכולים להתחיל לנסות להסביר מה אדמו"ר הזקן רוצה ללמד אותנו מתוך המבנה המיוחד אותו סקרנו.

שני סוגי תשובה

נתחיל בשאלה: כיצד אנו מסתכלים על תשובה באופן פשוט? זו ההסתכלות הפשוטה שלנו: אני מגיע להכרה בכך שהייתי 'לא בסדר', אני מתחרט על כך, אני מחליט שמעתה ואילך אני רוצה להיות 'בסדר', ואני מנסה להיות מרוכז ונתון חזק בהחלטה הזו. אדמו"ר הזקן כדרכו לא נהנה מההסתכלות הזו, כי בסופו של דבר האדם עסוק רק בעצמו, ותמיד נשאר נפרד מה'. אדמו"ר הזקן לא רוצה להסתכל על תשובה כפעולה שהאדם עושה, אלא כשיבה אל ה'; כמעבר ממצב של נפרדות מה', למצב של חיבור אליו. כעת ברור למה בנוסף להגדרה של מצוות התשובה על פי נגלה מביא אדמו"ר הזקן גם את ביאור דברי הזהר למצוות התשובה: חלק ה'נגלה' של התורה מתייחס לרובד החיצוני של המציאות, אך הזהר מתייחס בדרך כלל לנקודה של הקשר עם ה', וזה מה שמשמעותי לאדמו"ר הזקן.

אפשר להקביל את שני סוגי התשובה – תשובה על פי 'נגלה' ותשובה על פי הזהר – לשתי מערכות יחסים: מערכת יחסים של עובד ומעביד, ומערכת יחסים של קשרי אנוש. כאשר היחס הוא של עובד שפשע מול המעביד שלו, התשובה המתבקשת היא רק שהעובד יחליט שהוא מפסיק לפשוע, ומעתה ואילך הוא מביא יותר תועלת מאשר נזק; אך כאשר מדובר על קשר אנושי בין שני בני אדם הסיפור שונה: במידה ואדם אחד 'עקץ' את חברו, לא מספיק שהוא יחליט שמכאן ואילך הוא כבר לא מזיק לו בפועל, אלא נדרש שאותו אדם ישנה את כל תפיסת עולמו. ממחשבה שיותר 'משתלם' לו לעקוץ את חבר שלו, עליו לחשוב שחיים טובים ומאושרים יותר הם כאלה שיש בהם נאמנות בין האחד לשני.

תמיד כאשר אדמו"ר הזקן מדבר על תשובה ההדרגשה היא על הקשר לקב"ה. כך בפרק כו ההתבוננות של בעל התשובה היא 'לְהִתְבּוֹנֵן בְּגִדְלַת ה' אֲשֶׁר חָטָא לו', ולא בחרטה בינו לבין עצמו. גם בפרק כד ההתבוננות של החוטא היא על המלך: "וְהוּא פְּמִשֵּׁל הָאוֹחֵז בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מְלֶךְ וּמוֹרִידוֹ לְמִשָּׁה טוֹמֵן פְּנָיו בְּתוֹךְ בֵּית הַפֶּסַע מְלֵא צוֹאֵה". כל זה מתוך ההכרה בכך שהחטא הוא

עצם הנפרדות מה', והתשובה היא ההסתכלות על המציאות היא כמו שה' מסתכל – שכל המציאות היא גדולתו והתפשטות שלו.

לפי זה תשובה היא מצב שבו האדם שהוא נשמה בגוף מתרומם למבט של הנשמה כפי שהיא מיוחדת עם ה' לפני שהתלבשה בגוף. לפי ההגדרה הזו של תשובה עולה שהאדם צריך להיות 'כל ימיו בתשובה', לחזור למצב הנורמלי והאמיתי שלו – שהוא חלק מה'.

תשובה תתאה כהקדמה לתשובה עילאה

ובכל זאת קיימות שתי מדרגות של תשובה, תשובה תתאה ותשובה עילאה. תשובה עילאה היא התשובה השייכת לכל אדם מרגע שנולד, ועניינה לחזור להתאחד עם הקב"ה. אך במידה והאדם חטא הוא לא מסוגל להגיע לתשובה הזו, ועליו לעשות תשובה תתאה כהקדמה אליה.

כאשר האדם חוטא, הוא בעצם אומר שלא ה' מחייה אותו אלא המציאות מחייה אותו. אדם כזה נמצא במצב שנקרא 'יניקה לחיצוניים', כי הוא לא מקבל חיים מהקב"ה אלא מהמציאות החיצונית. כעת על האדם לעשות תשובה, להתבונן בכך שהוא באמת רוצה שה' יחיה אותו ולא המציאות החיצונית. השלב בו האדם מחליט שהוא בוחר בחיות מהקב"ה במקום בחיות מהמציאות זו התשובה התתאה; עצם הקשר עם הקב"ה שנוצר לאחר מכן – הוא התשובה עילאה.

ובלשון אדמו"ר הזקן (שכבר הבאנו לעיל):

וּמֵאַחַר שֶׁרוּחַ עֵבֶרָה וְתַטְהֵרֵם (תשובה תתאה), אֲזַי תּוּכַל נַפְשִׁים לְשׁוּב
עַד הַיּוֹ"ה בְּרוּךְ הוּא מִמֶּשׁ (תשובה עילאה), וְלַעֲלוֹת מַעֲלָה מַעֲלָה
לְמַקּוֹרָה וּלְדַבָּקָה בּוֹ יִתְבָּרַךְ בְּיַחְוִד נִפְלָא, כְּמוֹ שֶׁהֵיְתָה מִיְחַדָּת בּוֹ
יִתְבָּרַךְ בְּתַכְלִית הַיַּחְוִד בְּטָרְם שֶׁנִּפְתָּה בְּרוּחַ פִּיּוֹ יִתְבָּרַךְ לִירֵד לְמַטָּה
וּלְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוּף הָאָדָם (וּכְמוֹ עַל דְּרָךְ מִשָּׁל בְּאָדָם הַנּוֹפֵחַ בְּרוּחַ
פִּיּוֹ, בְּטָרְם שִׁיּוּצָא הַרוּחַ מִפִּיּוֹ הוּא מִיְחַד בְּנִפְשׁוֹ). וְזוֹ הִיא תְּשׁוּבָה
שְׁלֵמָה.

לסיכום מה שעלה לנו עד כה, תשובה עילאה היא המדרגה התמידית שבה כל יהודי חייב להימצא תמיד, שעניינה לשוב להיות קשור לה' כפי שהנשמה הייתה לפני שירדה לגוף על ידי תורה

ותפילה באהבה ויראה. אך אדם שנפל בחטא חייב לעבור קודם במדרגת תשובה תתאה, בה האדם מבדיל את עצמו מקבלת חיות מהמציאות לעבר קבלת חיות מהקב"ה.

תשובה עילאה על עוונות חמורים

לפי זה מתעוררת שאלה: אדמו"ר הזקן כותב שיש עוונות חמורים שעליהם לא מועילה תשובה תתאה, וחייבים לשוב בתשובה עילאה. ובלשונו (פרק ד):

וְגַם מֵה שְׂכָתוֹב בְּזֶהר הַקְּדוֹשׁ בְּקִצְת מְקוֹמוֹת שְׁאִין תְּשׁוּבָה מוֹעִילָת לְפִוּגֵם בְּרִיתוֹ וּמוֹצִיא זָרַע לְבִטְלָה, וְהוּא דְבָר תְּמוּהָ מְאֹד, שְׁאִין לֵךְ דְּבָר עוֹמֵד בְּפָנֵי הַתְּשׁוּבָה, וְאֶפְלוּ עֲבוּדָה זָרָה וְגִלּוּי עֲרִיּוֹת וְכוּ'. וּפְרָשׁ בְּרֵאשִׁית חֲכָמָה, שְׂכָוֶנֶת הַזֶּהר שְׁאִין מוֹעִילָת תְּשׁוּבָה תִּתְּאָה, כִּי אִם תְּשׁוּבָה עֵילָאָה וְכוּ'.

וכן (פרק ט):

וּלְפִי שְׂפָגֵם הַבְּרִית בְּהוֹצָאת זָרַע לְבִטְלָה, וְאִין צָרִיךְ לוֹמַר בְּעֲרִיּוֹת אוֹ שְׂאָר אֲסוּרֵי בִיאָה דְּאוֹרְיִיתָא אוֹ דְּרַבְּנָן (כִּי חֲמוּרִים דְּבָרֵי סוּפְרִים וְכוּ'), פּוֹגֵם בְּמוֹחַ, לְכֵן תְּקוּנוֹ הוּא דִּיתְעַסֵּק בְּאוֹרְיִיתָא דִּמְחַכְמָה נְפָקָא.

אך לפי איך שהסביר אדמו"ר הזקן את המדרגות של תשובה תתאה ותשובה עילאה הדברים אמורים להיות הפוכים: הרי תשובה עילאה שייכת לכל אחד (אף מי שלא חטא מעולם), ותשובה תתאה נצרכת בעקבות החטא. אם כן מי שחטא בחטא חמור היה אמור לעסוק הרבה יותר בתשובה תתאה מאשר מי שחטא בחטא קל. אך אדמו"ר הזקן אומר להיפך, שמי שחטא בחטא קל צריך לשוב בתשובה תתאה, ומי שחטא בחטא חמור צריך לדלג על התשובה תתאה ולשוב בתשובה עילאה!

את התשובה לכך נדע כאשר נתבונן שוב במערכת יחסים שבין אדם לחברו: כאשר אדם פוגע בחברו פגיעה 'קלה' (כמו עקיפה בכביש וכדו'), הוא אמנם לא התנהג בסדר, ועליו לחזור בתשובה, אבל אין לו בעיה בתפיסת העולם שלו על קשר בין אנשים. נראה לאותו אדם שקשר בין אנשים הוא אמנם דבר חשוב, אבל 'לא נורא' כל כך אם הוא יעשה לחברו משהו לא נעים. לעומת זאת אדם שפוגע בחברו פגיעה 'חמורה' (גורם לו להפסיד את ביתו ולגור בדירה שכורה

וכדו') מעוות בכל התפיסת עולם שלו על המציאות. אותו אדם חושב שרווח האישי שלו שווה יותר מהקשר שלו עם חברו, ולכן לא מספיק שהוא יתחרט על מה שעשה, אלא עליו לבנות תפיסת עולם חדשה.

כך גם בקשר עם הקב"ה: אדם שעובר עבירה 'קלה' יכול לעשות תשובה תתאה ובכך לצאת מהמצב של החטא, אבל אדם שעבר עבירה 'חמורה' (פגם הברית, גילוי עריות וכדו') מראה בכך שכל ההסתכלות שלו על המציאות דורשת תיקון יסודי, וכדי לצאת מהמצב של החטא הוא חייב לקפוץ לתשובה עילאה.

תשובה תתאה שלאחר תשובה עילאה

אך על אף שעל עבירות חמורים נדרשת תשובה עילאה כשלב ראשון, עדיין יש מקום לתשובה תתאה כשלב שני. לאחר שהאדם שב בתשובה עילאה לה', עליו לחזור ולהתבונן בריחוק של מה' שהיה בעקבות החטא, ובכך הוא מתמלא בצימאון עמוק יותר משהיה לו בתשובה עילאה. ה'תשובה תתאה' שבאה לאחר התשובה עילאה הופכת את הזדונות לזכויות, וכפי שכותב אדמו"ר הזקן בפרק ז בתניא :

שְׁיַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה גְּדוּלָה כֹּל כֵּךְ שֶׁזְדוֹנוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ כְּזָכוֹת מִמֶּשׁ,
שֶׁהִיא תְּשׁוּבָה מְאֵהָה מְעַמְקָא דְלִבָּא בְּאַהֲבָה רַבָּה וְחִשְׁיָה וְנִפְשׁ
שׁוֹקֵקָה לְדַבָּקָה בּוֹ יִתְבָּרַךְ, וְצִמְאָה נִפְשׁוֹ לְה' כְּאֶרֶץ עַיִפָּה וְצִיָּה,
לְהִיּוֹת כִּי עַד הֵנָּה הִיָּתָה נִפְשׁוֹ בְּאֶרֶץ צִיָּה וְצִלְמוֹת, הִיא הַסְטָרָא
אַתְרָא, וְחֻקָּה מְאֹר פְּנֵי ה' בְּתַכְלִית. וְלִזְאת צִמְאָה נִפְשׁוֹ בְּיָתֵר
עַד מְצַמְאוֹן נִפְשׁוֹת הַצְּדִיקִים.

כמו כן, בהמשך התניא (פרק כט) אדמו"ר הזקן כותב שלפעמים יש לאדם טמטום הלב בתפילה, משום שרוצים שיעשה עוד הפעם תשובה תתאה :

וּבְפָרֵט כְּשֶׁיִזְכֵּר טְמָאת נִפְשׁוֹ בְּחִטָּאת נְעוּרִים וְהַפְּגָם שֶׁעָשָׂה
בְּעֵלְיוֹנִים, וְשֶׁמֶה הוּא לְמַעַלָּה מִהַזְמָן, וְכֵאלוֹ פָּגַם וְנִטְמָא הַיּוֹם חֶסֶד
וְשִׁלּוּם מִמֶּשׁ. וְאִם שֶׁכִּבֵּר עָשָׂה תְּשׁוּבָה נְכוֹנָה... שְׁרוּצִים לְהַעֲלוֹתוֹ
לְתְּשׁוּבָה עֲלֵיָה יוֹתֵר מְעַמְקָא דְלִבָּא יוֹתֵר. וְלָכוּן אָמַר דָּוִד:
"וְחִטָּאתִי נִגְדִי תִמִּיד".

מדובר באדם שעוסק בעבודת התפילה שהיא מדרגת תשובה עילאה (כפי שהתבאר), ובעבר הוא עשה כבר 'תשובה נכונה'. ועל אף שהוא נמצא כעת במדרגת תשובה עילאה, רוצים שהוא ישוב ויעשה עוד פעם תשובה על חטאיו, כדי שאפילו החטא יהפוך לזכות – למקפצה בעבודת ה'.

גם בליקוטי תורה (פרשת שלח, מג ד) אנו נפגשים בעבודה זו:

ענין בחי' "אטנפם" הוא להיות ממארי דחושבנא לחשוב כל מחשבה דיבור ומעשה אשר לא טובים מיום היותו ואפי' חטאת נעורים כי לא די במה שכבר התחרט על עוונותיו, לכן כתיב "רחצתי את רגלי" פי' שכבר עשיתי תשובה "איככה אטנפם" איככה אוכל לבזות את עצמי ולטנפם דהיינו להזכירם עוד עלי לפי שקשה עלי הדבר, ו"רגלי" הוא ענין קיום והעמדה של נפש האלהית רק צריך שיהיה תמיד לנגד עיניו כל הימים.

על אף שהאדם כבר עשה תשובה תתאה והוא מצוי כבר בעבודת תשובה עילאה – עליו לשוב ולעשות תשובה תתאה עוד ועוד כל הימים.

תשובה על פגם הברית

עבודת התשובה על פגם הברית זו סוגיא בפני עצמה, והיא מבוארת בעיקר בפרק ז' בתניא. שם מסביר אדמו"ר הזקן שלפגם הברית אין מקום לתשובה תתאה, תשובה שמגיעה מתוך הרגשת הריחוק מהקב"ה, אלא נדרשת "תשובה נכונה ובכונה עצומה בקריאת שמע שעל המטה".

מה הסיבה לכך? בתשובה תתאה האדם משתמש בחטא כמניע להתקרב לה', כמקפצה לעוף למעלה. הריחוק מה' שנבע מהחטא מביא את האדם לצימאון אדיר שמחזק את הקשר שלו לה'. הניצול של החטא לעבודת ה' יכול לעבוד רק בחטאים שיש להם 'כלי', כמו ביאות אסורות וכדו'. אבל פגם הברית הוא חטא שאין לו 'כלי', אלא הוא אווירה סוחפת של טומאה והיפרדות מהקב"ה. כאשר ישנו כלי, אפשר להשתמש בו כמניע להתקרב לה'. אבל פגם הברית אינו כלום, הוא אוויר, והחטא הכי גדול הוא לתת לו ממשות אפילו כמקפצה לקדושה.

מה יוצא לנו מכל הפלפולים

לאחר הלמדנות הארוכה על מצוות התשובה, מתעוררת השאלה: מה יצא לנו מזה למעשה? אך דווקא מתוך החילוק שלמדנו בין תשובה תתאה לתשובה עילאה עולה יסוד חשוב: כאשר אנו באים לעשות בפועל תשובה, ואנו מרגישים ש'עשינו תשובה' – זו תשובה תתאה; אך כאשר שכלנו עסוק בכירור מדרגות התשובה כך שהראש שלנו תופס היטב את מהותה של התשובה – זוהי תשובה עילאה, כי היא מוציאה אותנו מהעיסוק בעצמנו (ואפילו בעבודת ה' שלנו) לעיסוק בקב"ה.

אמונה בתשובה

למה אני לא תמיד מרגיש שה' באמת סולח? איך סולחים לחבר קרוב? ומה ההבדל בין ראש השנה ליום כיפור?

ראש השנה ויום הכיפורים הם ימים של שיבה אל ה'. אך על אף שעבודת התשובה משותפת לשני הימים הללו, ניכר שיש ביניהם הבדל גדול; בנוסח התפילה, במצוות המיוחדות של היום, ובעיקר ה'אווירה' שבכל אחד מימים אלו שונה.

אחד ההבדלים המשמעותיים בין ראש השנה ליום כיפור, טמון בשאלה על איזה חטא אנו עושים תשובה? כדי שנוכל להבין היטב את החילוק שבין התשובה של ראש השנה לתשובה של יום הכיפורים, ננסה להעמיק במהות התשובה בכלל.

אני מאמין שה' סולח?

קודם כל עלינו לשאול: האם אנו באמת מאמינים בתשובה? האם אנו מאמינים שה' רוצה ומקבל אותה? אם קצת נקשיב לעצמנו נגלה שפעמים רבות אנו מרגישים שגם כאשר אנו עושים תשובה ה' לא באמת סולח. אז מאיפה התחושה הזו נובעת?

יש לכך שתי סיבות. ראשית, האדם מרגיש שה' לא באמת סולח לו, מכיוון שהוא בעצמו לא מוכן לסלוח לאחרים. כאשר האדם לא מוכן לסלוח למי שעשה לו רע, הוא מרגיש לא ראוי לכך שיסלחו לו. יותר מזה, בסתר ליבו האדם גם לא מוכן לסלוח לקב"ה על הדברים הלא נעימים שקרו לו בחיים, ולכן התחושה שהוא לא ראוי לבקש סליחה מה' מתעצמת.

שנית, עמוק בתוכנו אנו חשים שאם ה' באמת סולח לי מהר כל כך – כנראה שהקשר שלו איתי לא כל כך משמעותי בשבילי. אני חושש להאמין שה' סולח לי, כי אני לא רצה לחוש שהקשר שלי איתו לא נוגע לו. הבנה זו אני משליך מההתייחסות שלי לאדם שפוגע בי. כאשר פוגע בי אדם זר אני לא כל כך נעלב, אך כאשר חבר קרוב פגע בי קשה לי מאוד למחול לו.

אני לא רוצה שיהיה לו רע

על מנת ליישב את האמונה בכך שה' סולח לנו בתוך הנפש, נתבונן במקרה של אדם שנפגע מחברו הטוב:

כאשר אדם מאוד נפגע ממישהו, במחשבה ראשונה הוא רוצה שגם לאדם הפוגע יהיה רע. זה נקרא שאדם 'מקפיד' על חברו ואינו מוחל לו. כאשר הפוגע הוא אדם זר ולא חבר קרוב, קל לו להגיע להחלטה והסכמה שאינו רוצה שיהיה לו רע, ובכך למחול לו. אבל כשמדובר בחבר קרוב שפגע בו, לפתע קשה יותר לנפגע להגיע להחלטה שאינו רוצה שיהיה לחברו רע. במקרה כזה גם אם החבר שפגע מאד ירצה לחדש את הקשר, הוא מאד יתקשה לעשות זאת. למה דבר כזה קורה?

הקושי לסלוח לחבר קרוב, נובע מכך שהאדם שנפגע לא מצטער רק על העובדה שפגעו בו, אלא בעיקר על הקשר שהיה ביניהם שנפגע. האדם רוצה שהקשר בינו לבין חברו יהיה קרוב ועמוק, ואם הוא יסלח על הפגיעה פירושו של דבר שהפגיעה היא לא דבר נורא כל כך, עובדה המעידה שהקשר ביניהם אינו משמעותי כל כך. יש הרבה דרגות בחברות, ככל שהחברות עמוקה יותר כך היא גם רגישה יותר. כך האדם אינו רוצה למחול, כי הוא רוצה להרגיש שהקשר עמוק ואמיתי. מתוך מחשבה זו נולדת מחשבה נוספת, לפיה האדם רוצה שיקרה לחברו דברים לא טובים.

שני שלבים בתהליך המחילה

עד כה הסברנו, שכאשר אנו לא מוכנים למחול יש בתוכנו שתי תנועות. תנועה אחת, רצון כנה לחידוש הקשר שנפגע. תנועה שנייה שמלבישה ומכסה את התנועה הראשונה - רצון שגם הפוגע ייפגע. כאשר נדע להפריד בין שתי התנועות הללו, נוכל למצוא בתוכנו את הכח לסלוח באמת למי שפגע בנו.

תהליך המחילה שאנו מתארים כעת, מורכב משני שלבים נפרדים שההבחנה ביניהם ברורה. בשלב הראשון האדם הפגוע מוצא בתוכו מקום פנימי ואמיתי בו הוא לא רוצה שיקרה לחברו שום דבר רע, על אף הציפיה שלו ממנו לחידוש הקשר.

רק לאחר שהשלב הראשון מיושם, האדם יכול לייחל ולצפות לכך שחברו ישקיע יותר בקשר ביניהם, והוא מצידו יהיה פתוח גם כן לשוב ולהתחבר כתגובה. רק על ידי שהחבר שנפגע הגיע להחלטה שאינו מקפיד על החבר שפגע בו בכל מקרה, הוא יכול לפנות לשלב של חידוש הקשר

והחברות. בשלב זה האדם כבר הסיר את המחסומים המונעים ממנו את הקשר והקרבה בינו לבין חברו. כעת כאשר חברו מבקש את סליחתו הוא פתוח כדי לקבל אותה, וכך לשוב ולחדש ואף להעמיק את הקשר. כל עוד שני חברים אלו לא חזרו לקשר חזק ושמח, כמו שהיה קודם הפגיעה, גם המחילה לא לגמרי שלימה.

שני השלבים בתשובה אל ה'

גם בעבודת ה', כאשר אנו שבים אל ה' ומבקשים שיסלח לנו, אנו מבחינים בשתי מדרגות של תשובה. במדרגה הראשונה של התשובה, כאשר אנו מבקשים מה' שיסלח לנו, אנו מאמינים שה' מקבל מיד את סליחתנו – ה' לא מקפיד ולא כועס עלינו ולא רוצה שיאונה לנו כל רע. כל עוד אנו חשים שה' כועס עלינו אנו חסומים מלהתקרב אליו ולחדש את הקשר איתו, כמו שכתוב "עוונותיכם היו מבדילים בניכם ובין אלוקיכם". כעת כאשר אנו מאמינים שה' כבר לא כועס עלינו, אנו יכולים לשים לב שהקב"ה מצפה שנעשה תשובה פנימית יותר, כדי שהקשר בינינו יתחדש. ככל שאנו משקיעים יותר כדי לחדש את הקשר שלנו עם ה', גם ה' מצידו מתקרב אלינו יותר ויותר, והקשר בינינו הופך לגלוי ועמוק יותר.

לאחר שלמדנו להבחין בין שתי מדרגות התשובה, אנו כבר מסוגלים להאמין באמת בתשובה ובכך שה' סולח לנו. כעת קל לנו יותר למצוא בתוכנו את המקום הפנימי בו אנחנו מוכנים למחול לאחרים, ולכן אנחנו יכולים יותר להזדהות ולחוש את המחילה שה' מוחל לנו. כמו כן, אנחנו לא חושבים שאם ה' מוחל מיד הוא לא מחשיב את הקשר שלו איתנו. להיפך, המחילה המיידית היא זו שמאפשרת לקשר הפנימי להתחדש. היא זו שמורידה את כל המחסומים, ונותנת לנו לשוב ולהתקרב לה'.

בין ראש השנה ליום הכיפורים

שתי מדרגות התשובה הללו, מסבירות לנו את ההבדל שבין ראש השנה ליום הכיפורים. אדמו"ר הזקן מסביר שבראש השנה אנחנו נכנסים לארמון המלך, אבל המלך נמצא ב'רוממות' והוא לא מתייחס אלינו. את הכאב שלנו מכך שה' לא מתייחס אלינו ביחס פנימי אנו מבטאים בראש השנה כאשר אנו תוקעים בשופר. רק לאחר מכן, ביום הכיפורים, היחס של ה' אלינו הופך להיות 'פנים בפנים'.

התשובה שאנו עושים בראש השנה היא קבלת עול מלכות פשוטה, ביום הזה אנחנו מחליטים שאנחנו יותר לא עוברים על רצון ה'. ה' מצידו לא רוצה שיקרה לנו שום דבר רע, והוא מכניס אותנו לתוך הארמון שלו. אבל למרות שה' לא כועס, הוא עדיין לא מתייחס אלינו ביחס פנימי, כי הוא מצפה שאנחנו נשקיע ונפנה אליו כדי לחדש את הקשר. בעשרת ימי תשובה ובעיקר ביום הכיפורים, אנו מבטאים את הרצון שלנו לשוב לקשר פנימי עם ה'. בכך אנו ממלאים את הציפייה של ה', וגם הוא מצידו פונה אלינו ביחס של פנים בפנים.

אחרי יום הכיפורים מגיע סוכות, בו אנחנו יכולים פשוט לשמוח ביחד. שנזכה לשנה טובה ומתוקה, ושנרגיש עם המלך שמחה עצומה !

פעילות בטחונית לבהורי ישיבה?

חלק ב: התעצמות צבורית ופרטית

תקציר ח"א של השיעור (שהובא בגליון שבוע שעבר):
השאלה שנשאלה היא מהי מדת מעורבותם הרצויה של
בחורי ישיבה במצב הבטחוני ביו"ש בפרט ובארץ
הקדש בכלל. נתבאר, כי לעומת הדור הקודם – בדורנו
זה, ובפרט תחת הנהגתו ושליחותיו הרחבות של
מו"ר הרב גינזבורג שליט"א, השליחות היא רחבה, ועל
כל איש למצוא בעצמו את הדרך להביא את המשיח
(מבין הדרכים הקיימות 'תחת מטרייתו' של מו"ר
שליט"א). בתוך כך, יש להבחין היטב כי בין הדורות
נשתנה אופי העבודה, והדבר החשוב ביותר לפני
חמשים שנה, דרך משל, אינו עוד הדבר החשוב ביותר
בדורנו זה. מעבודת הדורות הקודמים לדורנו זה עלינו
לשאוב בדרך של השראה – ללמוד ממסירות נפשם של
הראשונים וכו'; אך אין ללמוד מעבודתם כיצד יש
לעבוד – בפרקטיקה – גם בדורנו זה. בתוך כך, עלתה
השאלה מהי אכן הדרך הרצויה לעבודה וקידום מלכות
ישראל בארה"ק בדורנו זה (אם אין בדורנו הדבר

* נרשם ונערך ע"י הת' עפר שי' בן יעקב.

כצעקת הדור הקודם, שעיקר עבודתו היתה בדרך של הפגנות ורעש במעשה).

להתעצם!

אז מה באמת צריך לעשות בדורנו?

המאמר האחרון של הרבי הוא מאמר חשוב לפרשת תצוה – ד"ה "ואתה תצוה". זהו המאמר האחרון שהרבי הגיח. הוא כותב שם את המילה "להתעצם". מהו ההקשר?

החסידות עברה מהפך בחיי הרבי. מה המהפך? מעבר מרוסיה לארצות הברית. במעבר הזה, בעצם, הוא מעבר ממקום בו הפל אסור למקום בו הפל מותר. הרבי אומר במאמר הזה, שכשהיו הרבה חסידים כאשר הפל היה אסור – הם עשו הפל מתוך מסירות נפש. כל עניני היהדות היו אסורים – והם עשו אותם בכל זאת.

אבל באמריקה – הפל מותר. בגלל המעבר החד הזה, נוצר מצב מוזר: כשהיה הפל אסור – החסידים מסרו את הנפש, אבל כשנהיה הפל מותר – זה כבר לא קטע... לשון הרבי היא 'ישבים בטלים בביתם'. הוא מסביר שכאשר אדם מחובר לקדושה, אבל לגילויים (ל'קטע', ל'פלא' שבענין), ולא לעצם – אז כאשר יש 'מנגד', יש מסירות נפש, וכאשר אין – אין הופעה של מסירות נפש. אבל למי שמחובר לקדושה **בעצם** – יש מסירות נפש מצד הענין עצמו, ולא רק מצד כל הסובב אותו, ואז יש מסירות נפש גם כשיש מנגד וגם כשאין. המחובר לעצם מוסר את נפשו גם כאשר אין תוצאה ברורה – 'גילויים' – שאני רוצה להגיע אליה.

כאשר אני רוצה להגיע לתוצאה ברורה – המנגד עוזר לי להגדיר אותה בצורה ברורה: אני מנגד אליו בחזרה, ומתעצם עם עצמי כתגובת נגד, במסירות נפש, להסיר את המנגד. אבל אם אין שום מנגד – אז אין כלום, כי כאשר אני רוצה להגיע למקום מסוים, אני מגיע מיד לאותו מקום ללא בעיה, כי אין שום מנגד. ומיד כאשר הפל בסדר ואין מנגד – נגמרה ההתלהבות, וממילא גם העבודה.

באמת, במצב הנוכחי שאין מנגד – יותר קשה לפעול, כי צריך להמציא מה לעשות, ולא הממשלה מכתובה לנו, לפי גחמות של ה'מנגד'...

הרבי רצה לייצר מסירות נפש, לייצר התלהבות להיות שליחים בכל מיני מקומות – גם בלי שיש התנגדות. אבל - פתאום התברר שיש התנגדות. הרצון החזק והכניסה לנושא השליחות עד הסוף – ייצרה התנגדות.

הרבי היה צריך להתמודד עם אותה סוגיא, כאשר עמדו לפני חסידים שעברו מרוסיה לאמריקה: **איך הופכים חסידים שהיתה להם מסירות נפש כאשר היה מנגד, לחסידים עם מסירות נפש גם בלי מנגד?? לזה קוראים 'להתעצם'.** יש להתנגד, יש להיאבק, ויש להתעצם – אני צריך להתעצם עם עצמי, בלי מנגד, מאד חזק, וההתעצמות עצמה מייצרת את מסירות הנפש האמתית לקב"ה, שנמצא כאן.

התעצמות בדורנו – שפלות ובטול

איך מתבטאת ההתעצמות היום? כמה חודשים לפני הגירוש מגוף קטיף היה כינוס, שבו הרב הזכיר את המאמר "ואתה תצוה", ואמר שארץ ישראל היום היא גם רוסיה וגם אמריקה – צריך גם את הפח להתנגד למנגד, וגם את הפח לפעול בלי מנגד. הרבי הזכיר מעבר מוחלט, והיום, מרוב שהשליחים רגילים כבר רק למסירות נפש בלי מנגד, כאשר יש מנגד – כמו בהתנתקות – הם מעדיפים לא להכנס לסוגיות האלה, ח"ו.²

בתקופה הזו הרב אומר, שצריך להיות מונח בנפש גם בזה וגם בזה. מהי ההתעצמות או ההתנגדות שהרב מדבר עליהם כל כך הרבה, שהוא מרגיש שזו ההתעצמות המחודשת לדור שלנו?

² [זה שונה ממה שהיה פעם?] כן, כי פעם הרב התפרסם בציבור כאיש שאומר את האמת, לא מפחד, שם את האצבע על ענינים מחאתיים, במקומות הכי רגישים, ולעומת הפעילות הציבורית – הסוגיא של שפלות ובטול היתה יחסית מוחבאת. לקח לה המון זמן להתפתח. היום זה הפוך: משנתו של הרב בענין שפלות ובטול היא הענין הכולט, והדברים האחרים – פחות בולטים. לקח הרבה שנים מאז שהרב הגה וכתב והדפיס ולימד את 'פרק בעבודת ה' – עד שהוא הפך להיות שדבר שהרב מוקף בציבור בזכותו, בצורה יותר בולטת מאשר פעם. אמנם, גם היום, אם תגיד למישהו 'הרב גינזבורג' – הוא לא בהכרח יגיד 'שפלות ובטול', ויותר 'תג מחיר', אבל בכל זאת – האיזונים בין מה שבגללו הרב התפרסם פעם לעומת הפרסום שיש סביבו היום נהיו אחרים.

אפשר לומר שהאדם צריך להתנגד לרע שבו, לגאווה או הישות. במילה אחרת – במקום **התעצמות**, היום הרב היה אומר **שפלות**. מהי שפלות? אצל הרב שפלות קצת דומה להתעצמות שדיברנו עליה קודם: שפלות היא כמו אדם שנמצא בחלל, ומאד רוצה לזוז לאן שהוא, והוא מרגיש שאין שום דבר שהוא יכול להתנגד אליו, ממילא הוא נשאר בתוך עצמו. כך יוצא, שכדי שהוא יוכל לעשות משהו – עליו להרגיש שהוא ההתנגדות של עצמו. עצם כך שהוא מרגיש **כלוא** בתוך עצמו – זה מה שמייצר התנגדות בתוך עצמו. הוא מרגיש – אני משהו שאני לא יכול להיות מרוצה ממנו, כי אם אשים לב מה אני באמת – נחות וּשְׁפָל – לא אוכל להיות מרוצה ממנו. אז מה מניע אותי לעשות ולהתקדם? להיות **בבטול**, שמציאות הקב"ה תניע אותי. אני בעצמי – באמת לא יכול להסתפק בעצמי. וכיון שאני לא יכול להסתפק בעצמי – מה אני יכול לעשות? להרגיש כמה אני לא יכול להסתפק בעצמי, והמודעות לכך עצמה משמשת כְּכַח מניע אדיר כדי לומר מתוך בהירות: אני רוצה את ה'! **התעצמות העצמית** היינו הרגשת האדם שהוא כל כך כלוא בתוך עצמו, והוא עצמו כל כך לא מספק אותו, כך שהמאסה הזו מעוררת בו צורך עז, שהוא חייב את הקב"ה בשביל לצאת מעצמו, והוא היחיד שיכול לפתור לו את הבעיות.

התעצמות בפעילות ציבורית – ציור היעד בצורה נכונה

היום התעצמות זו פעולה נכונה גם כציבור. ונסביר:

בציבור – יש להתעצמות שני חלקים: האחד – לצייר היטב מהם היעדים שאליהם רוצים להגיע בעזרתה. השני – לראות איך זה מתחולל בפועל בעשיה שלנו.

לאיפה רוצים להגיע? הציבור רוצה להגיע למלכות ישראל, למקדש, ולהכרתת זרעו של עמלק – שלשת המצוות שלו.

נמחיש: נניח שאני צריך להגיע למקום רחוק, וכדי להגיע אליו אני צריך גם לעבור כמה מחסומים, גם פשוט ללכת איזשהו מרחק, וגם להתכונן נפשית להגיע למקום הזה. יש לי כמה סוגים של שלבים שעלי לעבור בדרך. גם אם המטרה היא אותה מטרה – כל פעם מצטייר לי בצורה אחרת מה שאני צריך לעשות בשביל להגיע, וממילא גם היעד נצבע לי כל פעם בצבע אחר. אם אני צריך להתנגד בחזקה למשהו – אני מרגיש שהיעד שאלי אני רוצה להגיע הפוך ממה שאני מתנגד אליו, ומצטייר לי שאני בעיקר רוצה את ההיפך מה'מנגד'. כאשר אני זוחל בקוצים כדי להגיע לחתונה – אני בהכרח מצייר אותה אחרת מאיך שאני מצייר אותה כאשר אני נכנס לאולם בבגדי שבת. כאשר אני בקוצים – אני אומר שכאן הקוצים כואבים, ושם – הפל נחמד.

כשאני נכנס בבגדי שבת לאולם – אני בעיקר חושב איך אני משתלב באירוע, מה התפקיד שלי בכח...

בציור הזה, החתונה עצמה לא השתנתה, מה שהשתנה הוא המנגד או המרכיבים בדרך לחתונה, המייצרים אצלי את איך שאני מסתכל על החתונה – כלומר הסתכלות לאור המצב שאני נמצא בו.

כאשר אני מנסה להבין מה המצב מבחינה ציבורית – אני מרגיש שאנחנו נמצאים במקום שבו אנחנו מרגישים שמה שחסר לעולם זה קשר עם ה'. חסרה השפלות. אנשים לא יודעים לומר: מי אני בעצמי? שפל. מה שחסר לי זו אלקות, זה מה שאני, וזו הגדרת המציאות שלי.

עשייה פרקטית והשפעתה

[לא שמענו בכלל משהו מעשי שאפשר לעשות, רק דיבורים פילוסופיים...] בעשייה במציאות יש שני דברים הפוכים: מצד אחד – במעשה לא מרגישים שינוי כמו בדיבור. דיבור הוא הרבה יותר מכונן מפעולה. [כי את המעשה חייבים לעשות ממש, הרבה יתר קשה לעשות דברים מכוננים, אבל לדבר – אפשר להגיד אלו דברים מופלגים שרוצים...] **דיבור של מישוהו – משפיע הרבה יותר.** זה החיסרון בעשייה.

מן הצד השני – כאשר אתה עושה משהו במציאות, כיון שזה ניכר לכל – יש לכך הכי הרבה השפעה, משום שזהו דבר שקרה במציאות, זה לא בינך לבין עצמך! זה לא שאתה מדבר הרבה, במציאות משהו באמת זו. אפשר לדבר שנים על להזיז עפרון – והוא לא יזוז... **לפעול במציאות, אפילו דבר קטן, זה דבר שרושמו ניכר** – אחרת לגמרי מדיבור.

[איך אני מרגיש אם מה שזו במציאות יפעל הרבה או קצת? הרי הזזת העפרון לא באמת פעלה משהו לדורי דורות, ופעולה קטנה אחרת כן...] ההשפעה על המציאות שנוצרת מהפעולות הקטנות באמת תלויה בשאלה איך מסתכלים על הפעולה.

לדוגמא: יש אחד שבשבילו כל היהדות ביהודה ושומרון – זה משהו לא כל-כך חשוב. נו, אז גרים ביו"ש, זה לא כזה משמעותי. אם מישוהו הקים ישוב – אז יש עוד ישוב... למאי נפקא מינה? אם העיקר הוא כמה יהודים ישבו וילמדו תורה – עוד ישוב או פחות ישוב זה לא כזה משמעותי, למרות שמישהו כאן עשה הרבה מעשים – זה לא נקרא שהוא עשה הרבה. הוא השקיע ועשה ענין גדול – אבל לא עשה הרבה. אז ישנה עשייה של שנים על שנים – שהיא כלום... לעומתו,

יש אחד שאומר: ללמוד בישיבה – זה לא מאד משמעותי... אם עשית ישוב בארץ – זו ממש עשייה.

אז איך בודקים מה באמת חשוב ומה לא חשוב? מה נחשב שעשית הרבה ומה מעט? יש כאלו שאצלם מה שאצלך זה לעשות הרבה – אצלם זו לא נחשבת עשייה (ואולי גם נסיגה, כי אתה מסיח את הדעת מהעיקר – הרי 'אתם' עושים מעבודה השולית ענין יותר גדול ממה שהיא באמת).

שאלתם: מה כדאי לעשות? התשובה היא בעיקר לפי כמה אתה מתעצם עם עצמך ומחליט כמה מה שאתה תעשה – זה יהיה חשוב. אם תתעצם עם עצמך מאד בחזקה, ומפח ההחלטה הזו תחליט לעשות פעילות מסוימת – אז הפעילות תהיה צעד מאד חשוב. אבל אם לא תתעצם עם עצמך – אז תחפש שהרבה אנשים יחפשו לראות שזה חשוב, ואז זה יהיה חשוב לפי ערך האנשים שבהם תלית את חשיבות הפעילות. לכן – לומר על משהו 'מעשי' – זה מאד תלוי בהתעצמות של כל אחד עם עצמו ועם ההבנה שלו בתוך עצמו מהי השליחות שכל אחד מהם רוצה ללכת עליה, מתחת למטרייתו הרחבה של הרב.

אני באופן אישי – עסוק בכמה דברים שבעיני קשורים מאד לעשייה: בעשייה הציבורית – מאד מענין אותי 'הקול היהודי', מענין אותי איך ציבור יראי ה' ינהל את חייו כשהעיקר לא יהיה אידיאולוגיות ומאבקים של 'מיעוט נרדף' (כמו היום), אלא איך הוא יתנהל כשהוא יהיה בעל הבית. אני מנסה לקדם את השקפת העולם שלי בענין. בעשייה אישית – מענינים אותי כל מיני נושאים: תורה ומדע, מוגנות, זוגיות, ועוד... מענין אותי להיות בישיבה ושיהיו כאן עוד אנשים שמתענינים כמוני כמה שאני מתענין או שרוצים להתעצם עם עצמם ולחשוב כמה השליחות שלהם באה לידי ביטוי.

[איך אדע שאני לא משקר על עצמי, ומחפש מה שכיף לי לעשות, אלא מחפש את שליחותי האמתית?] מצוין שיהיה לך כיף בשליחות, למה לא? ! כי כאשר מחפשים מה כיף זו לא בהכרח

השליחות האמתית! [נזכיר מה שאמרנו בשיעורים על התענוג² – תבדוק בעצמך האם אתה רוצה שהתענוג הזה יהיה הוא ורק הוא התענוג הנצחי שלך³].

גם העובדה שיש צדיק שאנחנו עובדים כשליחיו – מאד חשובה להתעצמות. הצדיק נותן לנו תודעה, מן התודעה החזקה שלו, בלהתעצם עם עצמנו. אצלו זה חזק מאד, ולכן זה נולד – מכוחו – אצלנו, ואנחנו משתדלים להביא זאת למציאות בצורה נכונה. אבל אם אתה מנסה להתעצם לבד, בלי צדיק המכוין אותך – וזה 'כוחי ועצם ידי' – אז זה מגיע לכוון רע, ונסביר:

להתעצם היינו, כפי שאמרנו, להגיע לשפלות בלהרגיש כמה אני זקוק לה' ולא יכול בלעדיו. לנו קשה לעבוד עם התעצמות כזו, ולכן צריך לראות איך אחד כמו הרב עובד עליה, ואיך הוא ייצר אנשים נוספים שאתה מרגיש שיכולים ללמד אותך איך לעשות זאת, וכך זה יכול לעבוד טוב – כאשר הצדיק מעצים ומגדל אותך, אתה מגדל אנשים נוספים. כך אנו עובדים מאז משה רבינו.

² ראה בסדרת השיעורים שנתפרסמה בריש החוברת 'שאלות ותשובות עם הרב יצחק שפירא' בהוצאת ישיבת דורשי יחודך.

³ האם אתה מייצר את התענוג משליחות זו. כמו שאמרנו, זה מייצר שפלות – כל דבר שתנסה לייצר בו התענוגות נצחית (בחירית) – תרגיש שאין לך שום דבר כזה חוץ ממה שהקב"ה יכול לעשות, ולא אתה. עיין שם בהרחבה – בענין **מציאותו מעצמו ותענוגו מעצמו**.

לוח מודעות

עלון מעמקים זקוק לך ! רוצה להיות נציג של העלון בישיבה או בבית הכנסת הקרוב? צור איתנו קשר – 058-5277247 (עתי תור).

א. מדי יום ראשון מתקיים שיעור בחסידות בבית הרב יצחק שפירא שליט"א בשעה 21:30 – בירושלים, רחוב הרב צבי יהודה 18, קומה 2 דירה 4.

ב. מדי יום רביעי מתקיים שיעור גמרא בעיון בישיבת 'עוד יוסף חי' בשעה 12:00 ושיעור בחסידו לקראת ראש השנה בשעה 15:15.

ג. לשמיעת שיעורים בקול הלשון 073-3718149

ד. כהמשך למאמרים 'רוצה להיות מלך?' ו'אגרת התשובה – סקירה כללית', ניתן לרכוש את הספרים 'תורת המלך' ו'תשובה בשמחה' באתר ישיבת 'עוד יוסף חי', או בפלאפון 058-5277247 (עתי תור).

ה. לקבלת השיעורים השבועיים של הרב ניתן לפנות למייל yosefperl@gmail.com

